

LIBRIS

We know
books

MIHAI EMINESCU

Proză

Prefață, fișă biobibliografică și
referințe critice de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

EMINESCU, MIHAI

Proză / Mihai Eminescu; pref., fișă biobibliografică și ref. critice
de Lucian Pricop – Ed. a 5-a – București: Cartex 2000, 2021

ISBN 978-973-104-934-2

L. Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>În căutarea fantasticului. Prolegomene la o lectură critică a prozei poetice (Lucian Pricop) .....</i>	7
<i>Fișă biobibliografică .....</i>	22
<i>Referințe critice.....</i>	24
<i>Notă asupra ediției.....</i>	47

PROZĂ

Făt-Frumos din lacrimă	51
Sărmanul Dionis	72
La aniversară	112
Cezara	118
Geniu pustiu	152
[Avatarii faraonului Tlă]	234
Aur, mărire și amor	281
Falsificatorii de bani	289

ÎN CĂUTAREA FANTASTICULUI.
– PROLEGOMENE LA O LECTURĂ CRITICĂ
A PROZEI POETICE –

Într-o logică diacronică, primul autor de proză fantastică românească este Mihai Eminescu. Posteritatea literară eminesciană se legitimează, de altfel, de la teme și motive care vor fi reluate de cel ce aduce universalitate în câmpul literaturii fantastice naționale, Mircea Eliade.

„Novela“ *Sărmanul Dionis* a fost publicată inițial în revista *Convorbiri literare* din Iași (nr. 9 din 1 decembrie 1872 și nr. 10 din 1 ianuarie 1873), iar mai târziu în volumul M. Eminescu, *Proză și versuri* (1890), volum editat de V. G. Morțun¹. Narațiunea face parte din categoria fantasticului „doctrinar“ prin nucleul filosofic de la care pornește meditația și a cărei valabilitate o ilustrează relatarea. Este vorba de teoretizarea cenceptului de arheu, concept central și pentru alte creații eminesciene.

Textul inițiază o invitație la meditație prin vocea personajului-narator, meditație asupra relativității spațiului și a timpului. Spațiul este o construcție subiectivă căci, în condițiile conservării proporțiilor dintre obiecte, dimensiunea lor reală nu mai are vreo

---

¹ Vasile G. Morțun (1860-1919) a fost o figură marcantă a lumii românești antebelice. S-a remarcat ca unul dintre animatorii mișcării culturale din România secolului al XIX-lea. A alcătuit o primă ediție a scrierilor lui Mihai Eminescu, intitulată *Proză și versuri* (1890) și a pregătit întâia ediție a operei lui Ion Creangă (*Amintiri din copilărie și anecdote*, în 1882).

importantă. O altă temă favorizată în dezbaterile filosofice este motivul lumii ca vis. Dacă lumea nu este decât un vis al sufletului nostru, atunci nu există în mod obiectiv nici timpul și nici spațiul, ele fiind abstracțiuni subiective, dependente de „eu” fiecărui individ. Trecutul și viitorul, ca fețe ale timpului relativ, se găsesc în strictă dependență de sufletul uman, în afara căruia nu se pot manifesta. Evaziunii metafizice i se opune în existența lui Dionis timpul concret, imagine a mizeriei umane, ale cărei atribute sunt sărăcia, absența iubirii și inaccesibilitatea fericirii. Dionis ajunge să stăpânească legile spațiului și ale timpului prin intermediul manuscrisului său de zodii. Acționând magic asupra liniilor ce simbolizează universul, eroul este tentat iremediabil de trecut. Prin actul rostirii (precizând scopul călătoriei), liniile semnului astrologic se largesc, transformându-se într-o lume imaginară, aceea de pe vremea lui Alexandru cel Bun. Apare însă suprapunerea confuzantă între vis și realitate; cel care va ajunge în această nouă lume este călugărul Dan și nu cel ce plecase, Dionis. Cele două ipostaze ale aceluiași arhetip reprezintă o prefigurare a teoretizării credinței personajului în metempsihoză. Meșterul Ruben (care apare și în ipostaza anticarului Riven) dezvăluie deosebirea dintre condiția umană și cea de demiurg. Față de demiurgul ce reprezintă Marele Tot, omul nu este decât un șir de incarnări trecătoare. Maestrul Ruben dezvăluie și modalitatea de a stăpâni spațiul. Fiind sălașul unui șir infinit de indivizi, omul poate lăsa pe pământ una din variantele arhetipului său. Gestul echivalează cu o eliberare ce permite cucerirea oricărui loc din spațiu, dar și cu o apropiere de atotputernicia divină. Această ființă arhetipală, germen al tuturor reîncarnărilor este, pentru Eminescu, umbra. Prin schimbarea vremelnică a identității dintre umbra nemuritoare și omul trecător, individul își însușește o fărâmă din atotputernicia divină. Întâmplările pe care le trăiește călugărul Dan dovedesc că omul are potențialul pentru această reformare a lumii. Condiția: învățătura deschiderii acestor virtualități, învățătura deprinsă prin mijlocirea unui maestru spiritual. Deși cunoaște sursa tuturor fericirilor, Dan repetă păcatul original și este izgonit din paradisul său lunar. Narațiunea se complică deoarece, după căderea din spațiul edenic, în locul lui Dan se trezește Dionis. Totul nu a fost decât un vis, iar

visul inițial al călugărului Dan nu reprezintă altceva decât un vis în vis. Spre deosebire de alte narațiuni eminesciene, *Sărmanul Dionis* are o structură circulară, în sensul că nu se deschide numai cu o serie de meditații filosofice, ci, după relatarea întâmplărilor propriu-zise, se și revine la soliloquiile inițiale. Tot în aceste reflecții finale se reiau meditațiile asupra arheului neschimbător și asupra șirului neîntrerupt al întrupărilor.

Încercarea de roman a lui Mihai Eminescu, *Geniu pustiu*, a fost publicată pentru prima oară abia în 1904, în volum postum. Romanul se naște din contactul nemijlocit al poetului cu Bucureștiul anului 1868, dar se bazează, în egală măsură, „și pe un episod din revoluția de la 1848, povestit lui de un student transilvănean”. Ca urmare, narațiunea se derulează pe două coordonate temporale majore, abordate într-o manieră insolită, ce sfidează cronologia riguroasă a romanului de tip balzacian.

Narațiunea *Geniu pustiu* reușește să surprindă prin elementele novatoare pe care le conține. Ca și în romanul de factură proustiană, relatarea nu avansează, prezentul alcătuiind o inepuizabilă sursă de reconstituire a trecutului. Dacă primul plan epic zugrăvește prezentul decăzut, mizeriile îndurate de niște oameni de excepție într-o lume lipsită de glorie, partea a doua rememorează, prin intermediul jurnalului lui Toma Nour, trecutul glorios. Este vorba de tabloul apocaliptic al luptei românilor ardeleni de la 1848. Romanul *Geniu pustiu* se deschide cu o tentativă de definire a genului, cu o serie de timide comentarii metatextuale, ce anticipează o cu totul altă vârstă a romanului românesc. Asumându-și opinia lui Dumas după care istoria speciei se confundă cu însăși evoluția omului, scriitorul consideră romanul drept o metaforă a vieții, o imagine concentrată și parabolică a acesteia. Autentic romancier-poet, Eminescu caută să surprindă poezia cotidianului. Așezând totul sub simbol, textul său narativ seamănă cu un amplu poem sociogenic. Într-adevăr, prezența lirismului, exaltarea sentimentelor, retorismul romantic apropie narațiunea de coordonatele unui poem de dimensiuni mai puțin obișnuite. Această concepție despre roman se găsește în deplină consonanță cu motivul lumii ca vis de la care pornește prozatorul. Dar *Geniu pustiu* nu-l surprinde pe cititorul contemporan numai prin

LBRIS

We know
books

MIHAI EMINESCU

POEZII

Ediție îngrijită de Ilie Barangă
Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

EMINESCU, MIHAI

Poezii / Mihai Eminescu; prefață, fișă biobibliografică și referințe critice de Lucian Pricop – ed. a 6-a – București: Cartex 2000, 2022

ISBN 978-606-091-083-1

I. Pricop, Lucian (pref.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Prefață (Lucian Pricop)</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	11
<i>Referințe critice</i>	13
Luceafărul	39
Luceafărul [Versiune maximală a vorbirii Demiurgului].....	53
Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie	57
Floare-albastră	59
Sara pe deal	61
La mormântul lui Aron Pumnul	62
O, mamă	63
Din străinătate	64
Primoasă-i	66
Kamadeva	68
Amicului F. I.	69
Venere și Madonă	71
Epigonii	73
Mortua est	77
Andrei Mureșanu	80
Copii eram noi amândoi... ..	82
Egiptul	86
Junii corupți	90
Cugetările sărmanului Dionis	93
Dacă treci râul Selenei... ..	96
Ah, mierea buzei tale	98
Rugăciunea unui dac	100
La arme!	102
Împărat și proletar	104
Aducând cântări mulțime	112
Melancolie	114
Lacul	116
Dorința	117
Călin (file din poveste)	118
Strigoi	127
De vorbiți mă fac că n-aud.....	138
Ai noștri tineri.....	139
Ce șoptești atât de tainic	140
Icoană și privaz	141
Eu nu cred nici în Iehova	143
Făt-Frumos din tei	144
Mureșanu	148
Odin și Poetul	150

Povestea codrului	151
Povestea teiului	153
Umbra lui Istrate Dabija Voevod	157
Atât de fragedă	162
Fiind băiet păduri cutreieram	164
Vre o zgâtie de fată	166
O, rămâi	167
Pe aceeași ulicioară...	169
De câte ori, iubito...	171
Înger și demon	172
Sonete	176
Freamăt de codru	178
Revedere	180
Singurătate	182
De-or trece anii...	184
Noi amândoi avem același dascăl	185
Stau în cerdacul tău...	187
Dintre sute de catarge	188
Ah, cerut-am de la zodii	189
Scrisoarea I	190
Scrisoarea II	195
Scrisoarea III	198
Scrisoarea IV	207
Scrisoarea V	212
Mohamed biruitorul	216
Dacă iubești fără să sperii	221
Când amintirile...	222
Adio	224
Ce e amorul?	226
Pe lângă plopii fără soț...	228
Și dacâ...	230
Glossă	231
Odă (în metru antic)	234
Trecut-au anii...	235
Veneția	236
Floare de tei	237
De ce nu-mi vii	240
Se bate miezul nopții	241
Peste vârfuri	242
Somnoroase păsărele	243
Stelele-n cer	244
Ce te legeni...	246
La mijloc de codru...	247
Mai am un singur dor	248
Criticilor mei	250
Cu penetul ca sideful	252
La steaua	253
Doină	254
Memento mori...	256
Cu gândiri și cu imagini	300
Râsai asupra mea	302
Colinde, colinde	303

Opera poetică a lui Mihai Eminescu O perspectivă comparatistă

În ultimii ani, cărțile, articolele (mai științifice sau mai esecistice), chiar și emisiunile de televiziune sunt din nou preocupate de destinul postum al operei eminesciene. Precum moda vestimentară, a revenit în trend să-l discutăm pe Eminescu. Totul a reînceput în 1998, odată cu tinerii insurgenți care semnau în numărul 265 al *Dilemei* (27 februarie – 5 martie 1998). Și a continuat cu dezbaterile din Parlamentul României, senatorii și deputații luând poziție în fața „infamilor” detractori ai „poetului național”.

Fără nicio îndoială, cel mai studiat autor român a fost și este, și astăzi, Mihai Eminescu. Opera, dar și viața îi sunt prelucrate în laboratoare cu specializări variate, cu lupe istorico-literare, lingvistice, stilistice, prozodice, teoretico-literare, comparatiste, filosofice, economice, politice, istorice, sociologice, ziaristice, medicale ș.a.m.d. Efortul se multiplică în școală prin căutări constante de a stabili și, mai ales, de a justifica locul pe care opera eminesciană îl ocupă în cultura națională și universală. Se caută, de asemenea, și în sala de curs, și în intimitatea criticii savante, elementele care să valideze fie modernitatea, fie caducitatea ei. De altfel, sunt numeroase cazurile de afirmare a descoperirilor unui Eminescu înrudit cu modernii, cu deosebire cu simbolisții, poetul transformându-se într-un argument folosit în discursul critic al anilor '70, ani de lectură deseori protocronistă. Cea mai des invocată este afilierea la romantism: „Textele germane oferă elemente de primă însemnătate pentru cunoașterea orizontului intelectual al lui Eminescu în perioada când își definește marea sa personalitate și aspirația spre universalitate” – notează D. Vatamaniuc, în preambulul lucrării lui Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene*, care însumează sursele originale ale manuscriselor germane eminesciene identificate, până în acest moment, în ziare și reviste germane. Un excurs intuitiv în aceeași direcție, a relațiilor dintre textele poetului român și romantismul

german, este și cel din *Eminescu și romantismul german*, semnat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

Cât despre Eminescu și literatura franceză, studii au existat și până în 1990, când a apărut *Eminescu și intertextul romantic*, unde Marina Mureșanu Ionescu așeza opera eminesciană într-un context definit cu exactitate și pe baza unei metodologii moderne. Legăturile poetului român cu literatura franceză au fost abordate încă din 1930, când Dimitrie Alexandru Nanu publică volumul *Le poète Eminescu et la poésie lyrique française*. Studiul Marinei Mureșanu Ionescu, reeditat în 2004, nu mizează pe formulele comparatismului tradițional, în care autorii francezi s-ar fi aflat pe lista de lecturi a lui Eminescu, ci alege romantismul (concentrat în spațiul francez), propunându-l, în mod exemplar, pe Gérard de Nerval. Și totuși, de romantismul francez, Eminescu s-a arătat interesat doar în chip secundar. Iar în scrierile sale, după câte se cunosc până azi, Nerval nu este menționat defel. Ca și în cazul lui Ștefan Melancu, autorul cercetării *Eminescu și Novalis. Paradigme romantice*, este cunoscut că, tot după câte se știu până acum, numele poetului german nu este menționat pe undeva de confratele lui român. Și totuși, comparația s-a făcut, și încă foarte convingător. Marina Mureșanu Ionescu adoptă o strategie asemănătoare, dar ale cărei rezultate au o bătaie mult mai lungă. Anume, aceea de a demonstra că Eminescu este fundamental un romantic și că, doar în cuprinsul acestei sfere, se întâlnește frecvent cu poetul francez. Cu alte cuvinte, nu este vorba de a stabili filiații, ci paralelisme.

Trebuie subliniat că acest demers comparatist se înscrie pe linia unor preocupări mai vechi în materie. Nu poate fi omis faptul că unul dintre cercetătorii reputați ai operei nervaliene a fost comparatistul Nicolae I. Popa, autorul unor exegeze citate și azi în Franța. Pe de altă parte, cel care a pus în circulație, la noi, conceptul de paralelism a fost Alexandru Dima, autorul unui tratat de literatură comparată tradus și în străinătate.

Totuși, alegerea creatorului de sonori romantice precum cele din *Odelettes* este validată de apropierea scriitorului francez de romantismul german. Nerval traduce în 1828 *Faust*, stabilindu-se, în acest fel, o legătură credibilă în granițele „intertextului romantic”. Desigur, romantismul european are numeroase trăsături comune, de la un capăt la altul al continentului. Dar are și deosebiri, prezente în special în literaturile central și sud-est europene. Acestea se disting prin militantismul lor socio-etnic și prin cota scăzută de religiozitate.

Așadar, prin ce se deosebește Eminescu de Nerval din acest punct de vedere și, tot din acest punct de vedere, cât datorează poetul român romantismului german – iată chestiuni care vor trebui avute în vedere și de acum înainte. Cu deosebire dacă aducem în discuție și descoperirile făcute de Helmuth Frisch referitoare la manuscrisele germane ale lui Eminescu, din care reiese că poetul nostru a filtrat cum tot ceea ce a primit, în perioada 1870-1875, prin prisma culturii germane. Înțelegând aici, desigur, și literatura franceză. Dar cât a primit de la aceasta, fără intermediar german, Eminescu? Ce și cât a citit, de aici, în original, ce și cât în traduceri? Cert este că, așa cum am menționat, numele lui Gérard de Nerval nu apare nicăieri în manuscrisele eminesciene. Nu ne aflăm însă în fața unei dovezi incontestabile de ignorare. Nu apare nici numele lui Novalis, ceea ce, reamintim, nu l-a împiedicat pe Ștefan Melancu să-și scrie studiul, nici pe Iosif Cheie-Pantea să se oprească în detaliu asupra relațiilor dintre poezia lui Eminescu și aceea a lui Leopardi. Oricum, concluziile lui Tudor Vianu referitoare la influența romantismului francez asupra lui Eminescu se cuvin amendate serios, din perspectiva achizițiilor recente.

Un alt aspect care a ridicat numeroase semne de întrebare are în vedere relația dintre Eminescu, romantism și orientările postromantice: este Eminescu, în totalitate, un romantic sau are și alte trăsături? Sau este un „romantic întârziat”? Critici precum Marina Mureșanu Ionescu optează, din nou, pentru prudență: „deși esențialmente romantic, așa cum singur s-a numit, Eminescu se detașează net de romantici, arborând însemnele modernității – poate și printr-un proces parțial involuntar – mai ales prin câștigul de luciditate în fața actului creației”.

Firește, date fiind obiectivele didactice ale studiului nostru, nu avem spațiul pentru o discuție extinsă în această privință, dar, fiindcă tot s-a produs un oarecare început, nu putem să nu ne gândim la un alt posibil paralelism: Nerval a fost revendicat de suprarealiști, în timp ce, față de Eminescu, modernității au avut o stimă rezervată. Dacă au avut-o (spre exemplu, în perioada lui românească, fiind adept al unui modernism *à outrance*, Emilian Bucov combătea tare pe tema „hărdăului eminescian”)... Ceea ce înseamnă că, mult mai mult decât poetul nostru, Nerval a fost acela care a putut fi considerat un strămoș al modernității. Motivul nu interesează aici. Dar, oricâtă bunăvoință am proba, Eminescu nu poate fi defel așezat alături de Mallarmé, nici chiar de Baudelaire.